

**SIMON KUNNAN
VARHAISKASVATUKSEN
TOIMINTAVUOSISUUNNITELMA
2026-2027**

1. Varhaiskasvatuksen toiminta-ajat:

Syyslukukausi: 1.8.- 31.12.2026

Syysloman ajankohta/ päivystys: 12.-18.10.2026

Joululoman ajankohta/ päivystys: 24.12.2026 - 6.1.2027

Itsenäisyyspäivä 6.12.2026

Kevätlukukausi: 7.1.- 31.7.2027

Hiihtoloma 8.-14.3.2027 (vko 10)

Pääsiäisloma 26.-29.3.2027

Vappu 1.5.2027

Helatorstai 6.5.2027

Päiväkotien aukioloajat: klo 6.30 – 17.00

Vuorohoidon aukioloajat: tarpeen mukaan työn ja opiskelun perusteella. Simon kunta tarjoaa vuorohoitoa Maksniemen päiväkodilla tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

Varhaiskasvatuksen loma-aikojen päivystyksestä sovitaan erikseen.

Päiväkoti ja henkilöstö: Simon päiväkoti ja Maksniemen päiväkoti; henkilöstömitoitus 1/7 3-6 – vuotiaiden ryhmässä ja 1/4 alle 3-vuotiaiden ryhmässä.

Tarvittaessa varhaiskasvatusta voidaan järjestää lasten omissa kodeissa perhepäivähoitona.

Varhaiskasvatusta voidaan tarvittaessa järjestää myös ostopalveluna.

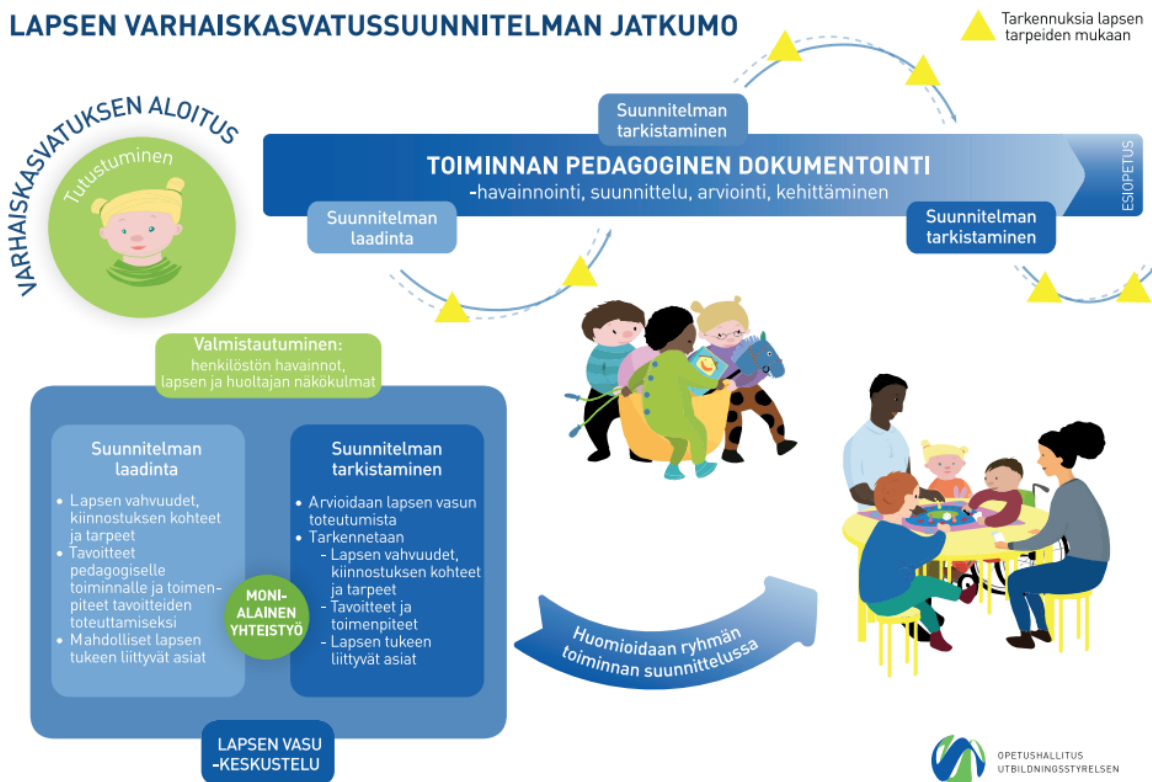
Varhaiskasvatuksen henkilöstö: päiväkodinjohtajat, varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen hoitajat ja avustajat.

Päiväkodeissa toimii lisäksi laitoshuoltajat.

2. Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu pohjautuu valtakunnallisiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022 [Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet](#) | [Opetushallitus \(oph.fi\)](#). Toimintasuunnitelman tavoitteet pohjautuvat myös Simon kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan 2026-2029.

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN JATKUMO

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista.

Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Ryhmän toiminta suunnitellaan lasten vasutavoitteita tukeväksi. Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja. Huoltajia tulee informoida etukäteen, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään ja missä tilanteissa tietoja siirretään ja miksi. Varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirretään, jotta voidaan taata lapsen tarvitseman tuen jatkuminen. Lapsen alkuperäinen vasu arkistoidaan arkistointisuunnitelman mukaisesti, kun lapsi lopettaa varhaiskasvatuksen. Vanhempien luvalla vasu siirretään toiseen varhaiskasvatuspaikkaan. Toiseen kuntaan vasusta annetaan kopio.

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma perustuu 1.6.2023 tulleeisiin lakiuudistuksiin (laki tasa-arvosta 609/1986 ja yhdenvertaisuudesta 1325/2014). Simon kunnassa on laadittu varhaiskasvatuksen- ja esiopetuksen yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (kevät 2024). Lisäksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on toimipaikkakohtainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu ei liity henkilöstöpolitiikkaan vaan toimipaikan toimintaan. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön kanssa, lapsia osallistaen ikä ja kehitys huomioiden. Suunnitelman tulee sisältää selvityksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi ja arvion aikaisempien toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. (Liite 1)

Kunnassa on tehty lasten- ja nuorten Hytetu- suunnitelma (hyvinvoinnin-, terveyden- ja turvallisuuden suunnitelma). [hyvinvointikertomus-2022.pdf \(simo.fi\)](https://www.simo.fi/hyvinvointikertomus-2022.pdf)

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhteistyössä huoltajien ja lasten kanssa muun muassa päivittäisten keskustelujen ja vasukeskustelujen pohjalta.

4. Oppimisen alueet:

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen. Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa:

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**.

Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet:

- Annetaan lapselle omaa rauhaa ja mahdollisuus tutustua kirjojen maailmaan
- Säännölliset satuhetket
- Tarvittaessa tukiviittomien ja kuvien käyttö
- Oman kielellisen tuotoksen tekeminen
- Arjen tilanteiden sanottaminen
- Sadutus
- Päiväkodeilla käytössä iPadit
- Kirjastossa asiointi mahdollisuuksien mukaan
- Kunnan järjestämät teatteri- ja konserttiesitykset, erilaiset näyttelyt ja tapahtumat
- Suomi toisena kielenä (S2) –suunnitelma tarvittaessa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen hyödyntäen digitaitoja. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla. Simon kunnassa on laadittu kulttuurikasvatussuunnitelma [simon-kulttuurikasvatussuunnitelma.pdf](#).

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet:

Musiikillinen ilmaisu:

- Laulaminen
- Mahdollisuus käyttää rytmisoittimia monipuolisesti
- Rytmittäminen
- Kunnan järjestämät konsertit
- Musiikin kuuntelu
- Mahdollisuuksien mukaan osallistuminen musiikkiesityksiin

Kuvallinen ilmaisu:

- Monipuolisten materiaalien käyttäminen, tutustuminen, kokeilu
- Ikätasoiset askartelut
- Lasten kuvallisten töiden esille asettaminen
- Omaehtoisien askartelun suunnittelu ja toteuttaminen

Sanallinen ilmaisu:

- Esitykset ja juhlat
- Päivittäiset keskustelut
- Sadutus
- Asiasta / kuvasta kertominen

Kehollinen ilmaisu:

- Musiikkiliikunta
- Laululeikit
- Liikuntasalin käyttäminen mahdollisuuksien mukaan
- Päivittäinen ulkoilu
- Ulko- ja perinneleikit

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Simon kunnassa on laadittu kulttuurikasvatussuunnitelma [simon-kulttuurikasvatussuunnitelma.pdf](#). Varhaiskasvatustoiminnassa kunnioitetaan lapsen oikeutta olla lapsi. Kiusaamiselle asetetaan 0-toleranssi. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2023 (Liite 2).

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet:

- **Eettinen ajattelu ja katsomuskasvatus:**
 - Lapsen yksilöllinen huomioiminen ryhmässä
 - Oikeudenmukaisuus arkielämän tilanteissa
 - Tunnekasvatus
 - Hyviin tapoihin ohjaaminen
 - Säännöistä sopiminen yhdessä lasten kanssa
- **Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus:**
 - Isovanhempien/ tärkeän ihmisen päivä mahdollisuuksien mukaan
 - Perinneleikit
 - Hyödynnetään lähiympäristön mahdollisuudet, rakennukset, metsät, rantaretket, vierailut
 - Ulkona oppiminen osana toimintaa
- **Mediakasvatus:**
 - iPadin käyttäminen
 - Tiedon etsiminen verkon kautta ja mediakriittisyyden opettaminen
 - Mediakasvatuksesta keskusteleminen lasten ja vanhempien kanssa

Oppimisen alueet

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä.

Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot sekä motivaatio oppia uutta vahvistuvat, kun lapset saavat olla itse mukana vaikuttamassa siihen, mitä tehdään ja miten. On tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus osallistua ja harjoitella omia vaikuttamismahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa. Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Simon kunnan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion tieto- ja viestintätekniikan suunnitelma 31.8.2023. (www.simo.fi)

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet:

Matemaattisen ajattelu:

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä.

Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin.

- Lasta herätetään havaitsemaan matemaattisia käsitteitä ympäristössään esimerkiksi rakentelun, laulujen, lorujen, pukeutumisen ja ulkoilun yhteydessä.
- Hahmottamisen taitoja harjoitellaan mm. luokittelemalla ja vertailemalla esimerkiksi huomaamalla samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia. Lisäksi harjoitellaan sarjoittamista.
- Lapsen ajan hahmottamista tuetaan tutustumalla kalenteriin, päivämäärään, viikonpäiviin, kuukausiin ja vuodenaikoihin sekä käyttämällä niihin liittyviä käsitteitä arjen tilanteissa.
- Taitoja vahvistetaan muun muassa leikeillä, rakentelulla ja erilaisilla oppimispeleillä.

Ympäristökasvatus:

- Vahvistetaan lasten luontosuhdetta
- Kestävä kehitys - tutustutaan lajitteluun ja kierrätykseen, kiinnitetään huomiota sähkön ja vedenkäyttöön
- Opitaan tekemällä ja liikkumalla luonnossa
- Luonnonmateriaalien hyödyntäminen toiminnassa
- Vuodenaikojen vaihtelun huomioiminen toiminnassa
- Retket lähiympäristöön

Teknologiakasvatus:

- teknologiakasvatuksen keskeisimpiä oppimisen muotoja on leikki. Oppiminen tapahtuu lapsen omakohtaisen kokemuksen kautta, keksimällä, suunnittelemalla, askartelemalla, rakentamalla itse ja ideoimalla uutta.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat enenevässä määrin osa lasten elämää ja erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä toimimisen harjoittelu on varhaiskasvatuksen tehtävä. (Simon kunnan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion tieto- ja viestintäteknikan suunnitelma 31.8.2023)

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Lapsille laaditaan tarvittaessa yksilöllinen lääkehoitosuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet:

Liikkuminen:

- Lapsen hoitopäivään on linkitetty vuosikellosta vuodenaikojen mukainen toiminta ja lasten osallisuus huomioidaan toiminnassa
- Liikunnan vuosikello (Liite 3)

Ruokakasvatus:

Ruokakasvatus tukee kestäväää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta.

- Yleiset suuntaviivat terveyttä edistävän ruoan tarjoamisesta ja ruokakasvatuksesta varhaiskasvatuksessa on ohjeistettu valtion ravitsemusneuvottelukunnan, opetushallituksen ja terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä tuottama Terveystta ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuosituksessa
- Monipuolinen ruokavalio, kannustetaan uusien ruokien maisteluun, hyvien ruokatapojen opetteleminen
- Ruokailun yhteydessä lapset opettelevat omatoimisuuteen
- Ruokailussa käytetään positiivista ohjausta
- Lasten allergioista pitää toimittaa todistukset päiväkodille

Terveys ja turvallisuus:

- Mahdollistetaan lapsille lepoaika päivän aikana
- Päiväkodeissa turvallisuusharjoitukset (poistumis- ja sisään suojautumisharjoitukset)
- Noudatamme Simon kunnan Hytetu- suunnitelmaa
- Opetellaan liikennesääntöjä retkien yhteydessä
- Kehotunnekasvatus eli pienten lasten ikätasoinen seksuaalikasvatus huomioidaan varhaiskasvatuksessa
- Tukimateriaalia kriisitilanteen käsittelyyn Opetushallitus (oph.fi)

5. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuiden mukaan.

Yleinen tuki

Lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

Tehostettu tuki

Tukea annetaan yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tuen tarpeesta tehdyn selvityksen pohjalta (esitys lapsen tuen tarpeesta -lomake) hallintopäätöksen tekee sivistysjohtaja.

Erityinen tuki

Lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettava tuen taso. Lapsen tuen tarpeesta tehdyn selvityksen pohjalta (esitys lapsen tuen tarpeesta -lomake) hallintopäätöksen tekee sivistysjohtaja.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa.

Erityisopetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti.

Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat **lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet**. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta

sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Vaikeuksia ehkäistään ennalta **pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla**. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla **lyhytaikaista ja vähäistä**. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa (yleinen tuki).

Osa lapsista tarvitsee **enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä** (tehostettu- tai erityinen tuki).

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako **kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan**. Varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään, täydennetään ja muokataan aina lapsen tilanteen tai tuen tarpeen muuttuessa.

Mikäli varhaiskasvatuksessa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä, jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- Oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- Henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- Lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- Tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- Tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokonainen opetus, tuki ja konsultaatio

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- Lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio

Tuen seuranta ja arviointi

- Tuen tarpeen, riittävyyden ja tavoitteiden toteutumisen seuranta
- Tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat

Monialainen yhteistyö:

- Monialaista yhteistyötä tehdään tarpeen mukaan perhepalveluohjauksen, neuvolan, psykologin, puheterapeutin, sosiaalityöntekijän, toimintaterapeutin ym. tahojen kanssa.

6. Inklusiivinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tehtävä on mahdollistaa kaikkien lasten osallisuus, siihen kannustetaan ja ohjataan. Lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja toimintaympäristöihin eri konteksteissa ja rutiineissa.

Oppimisympäristö muokataan lasten aktiivista osallistumista ja kehittymistä tukevaksi. Inklusiivisessä varhaiskasvatuksessa uskotaan kaikkien lasten mahdollisuuksiin. Jokainen ryhmän lapsi on hyväksytty ja arvostettu. Osallisuudessa painottuu varhaiskasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus.

Henkilöstön myönteinen vuorovaikutus, asenne ja vahvuuksien korostaminen, epäonnistumisen salliva sekä rohkaisu välittyvät koko lapsiryhmän ilmapiiriin vaikuttaen lasten oppimiseen, ryhmäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin positiivisesti.

7. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

8. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

Jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle tehdään lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma hoidon alkuvaiheessa ja päivitetään vuosittain, tarvittaessa useammin, johon kirjataan lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet. Tämä tehdään yhteistyössä lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavan henkilöstön ja lapsen sekä huoltajien kanssa.

Suunnitelmaan kirjataan pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet ja konkreettiset menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi. Sovittujen menetelmien toimivuutta arvioidaan toimintavuoden aikana. Varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen päävastuu. Henkilöstö arvioi omaa pedagogista toimintaansa, toimintakulttuuriaan, oppimisympäristöjään niin yhteisesti kuin yksilöinä. Myös lapset ja huoltajat osallistetaan arviointiin keskusteluiden ja asiakaspalautteiden kautta korostaen yhteistyötä perheiden kanssa.

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksessa. Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa (Valssi). Varhaiskasvatuksen arvioinnin keskiössä on lapsen hyvinvointi sekä varhaiskasvatuksen laadun ylläpitäminen.

LIITTEET

- Liite 1 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
- Liite 2 Liikunnan vuosikello

LIITE 1

Varhaiskasvatuksessa lapsella tulee olla turvallinen varhaiskasvatusympäristö, jossa ei sallita kiusaamista. Kiusaamista estääkseen varhaiskasvatuksen työntekijät luovat yhteiset yksinkertaiset säännöt toiminnalle. He myös ylläpitävät sääntöjä omalla toiminnallaan. Lasten ryhmäytymisellä ja ystävyyssuhteilla on suuri merkitys kiusaamisen ehkäisyssä. Varhaiskasvatuksessa käytetään aikaa ryhmäytymiseen, jotta jokainen lapsi löytää oman paikkansa ryhmästä.

Mitä kiusaaminen on?

Kiusaaminen on sitä, että lapsi joutuu toistuvasti yhden tai useamman lapsen kielteisten tekojen kohteeksi. Kiusaamisen vuoksi lapsi voi tuntea itsensä muita huonommaksi, uhatuksi, arvottomaksi, torjutuksi ja niin edelleen. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, missä ilmenee useita rooleja: kiusaaja, kiusattu, apuri, kannustaja, puolustaja sekä hiljainen hyväksyjä. Kiusaaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa, fyysistä, sanallista tai psyykkistä ja siihen liittyy aina vallankäyttö. Kiusaamisella on erilaisia muotoja.

Varhaiskasvatuksessa esiintyy esimerkiksi seuraavia kiusaamisen muotoja:

Fyysinen kiusaaminen:

- Lyöminen
- Potkiminen
- Kamppaaminen
- Esteenä oleminen
- Vaatteiden repiminen
- Nipistely
- Kivien ja hiekan heittäminen
- Leikkien sotkeminen

Psyykkinen kiusaaminen:

- Uhkailu
- Manipulointi
- Kiristäminen
- Ilveily, ilmeily
- Poissulkeminen
- Leikin sääntöjen muuttaminen
- Selän takana puhuminen
- Puhumatta jättäminen

Sanallinen kiusaaminen:

- Haukkuminen
- Nimittely
- Härnääminen
- Lällättäminen
- Vaatteiden, hiusten yms. kommentoiminen

Kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen

Tilanteiden huomaaminen ja tunnistaminen on edellytys sille, että kiusaamiseen voidaan puuttua oikein ja tilanteen vaatimalla tavalla. Kouluikäisten lasten kiusaamiseen puuttumisessa ongelmaksi on muodostunut se, että opettajan on hyvin vaikea huomata epäsuoraa kiusaamista ja oppilaat kertovat siitä vain harvoin opettajalle. Pienet lapset kertovat asioitaan, niin negatiivisia kuin positiivisiakin, vielä mielellään aikuiselle. Heitä tulisikin rohkaista siihen entistä enemmän, ja aikuisen tulee kuunnella lasta tarkkaavaisesti. Lapsella on myös oikeus kertoa sekä tulla kuulluksi ilman, että hänet leimataan kantelijaksi. Toisaalta lapset pystyvät jo melko pienestä pitäen myös harkitsemaan, mitkä asiat kannattaa tai on hyvä jättää kertomatta. On tärkeää, että aikuinen luo ryhmään ilmapiirin, jossa rakennetaan sellainen luottamus, että lapsi haluaa ja uskaltaa kertoa.

Keinoja kiusaamisen huomaamiseksi ja tunnistamiseksi:

- Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.
- Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävydestä.
- Keskustele ja kysele lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu.
- Rohkaise lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua.
- Tee yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.
- Tee jäsenneltyjä haastatteluja (ota valokuvia mukaan tueksi).
- Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.
- Lue lasten kanssa erilaisia aihetta käsitteleviä kirjoja.
- Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

Miten kiusaamista ehkäistään

Tärkeää on olla lapsille läsnä ja näin ohjata tilanteita ja myös ennaltaehkäistä mahdollisia kiusaamistilanteita edes syntymästä. Myös pienten riitojen ja konfliktien oikeanlaiset ratkaisut ovat kiusaamisen ehkäisyä. Riitojen ja konfliktien syyt täytyy myös selvittää kunnolla ja niiden jälkeen seurata tilannetta sovitulla tavalla.

Tavoite on, että kiusaaminen ei pääsisi edes alkamaan.

Kasvattajan tehtävä on luoda varhaiskasvatuksen ryhmiin sellainen ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa tulla kertomaan hänelle tapahtuneista asioista ja että hän luottaa aikuisiin. Täytyy myös osata tunnistaa kiusaamisen eri muodot ja siihen tarvitaan kasvattajilta lapsiryhmän tuntemista sekä kykyä tunnistaa lasten erilaiset tarpeet.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tärkeää on oikeudenmukaisuus, tilanteiden sanoittaminen ja tunnetaitojen opettelu sekä lasten tasa-arvoinen kohtaaminen.

Kiusaamisen ehkäisyn keinoja

- Turvallinen ilmapiiri
- Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot
- Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen
- Lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen
- Tapa- ja moraalikasvatus
- Lapsen itsetunnon vahvistaminen
- Tasa-arvon edistäminen
- Erilaisuuden arvostaminen
- Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja vanhempien välillä

Miten kiusaamiseen puututaan

Aikuisen reagoi aina kiusaamiseen sitä nähdessään, tunnistaa kiusaamisen, puutuu siihen yhdessä sovitulla tavoilla sekä arvioi ja havainnoi lapsiryhmää.

Kiusaamisen tunnistaminen ei ole aina helppoa, koska se voi tarkoittaa eri yksilöille eri asioita. Kasvattajan täytyy toimia lapsen tulkkina, koska lapselta puuttuu usein sanat kertoa kokemastaan. Kasvattajan täytyy kuitenkin olla puolueeton. Se, miten lapset kokevat erilaiset tilanteet, voi vaihdella suurestikin, mutta lapsen kokemus on lapselle se todellinen tilanne. Kielteisen toiminnan kohteeksi joutunut lapsi on kuitenkin loukkaantunut fyysisesti tai psyykkisesti riippumatta siitä, onko toiminta ollut tahallista vai tahatonta.

Pohdittavaa:

- Kuka puutuu kiusaamistilanteisiin? Voidaanko sellaista sopia etukäteen?
- Jälkiselvittely; Tapahtuuko se omassa ryhmässä vai sovitaanko esimerkiksi kiusaamista selvittelevä tiimi?
- Seuranta; Loppuuko kiusaaminen puuttumisen jälkeen?
- Miten huolehditaan, että kiusaamistilanteessa mukana olevat lapset saavat tukea?
- Milloin kerrotaan vanhemmille? Kuka kertoo?
- Ulkopuolinen konsultointi: Milloin on tarvetta ottaa yhteyttä konsultoivaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaan tai neuvolaan

Yhteistyö vanhempien kanssa

Kiusaamiseen puuttumisesta keskustellaan aina molempien osapuolten eli kiusaajan ja kiusatun huoltajien kanssa. Vanhemmillä on merkittävä rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen ovat varhaiskasvatuksen ja vanhempien yhdessä selvitettäviä asioita. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä.

Myös vanhempien tuki varhaiskasvatuksen henkilöstölle on tärkeää. Kiusaamisen ehkäisyssä kasvatuskumppanuus ja yhteiset arvot vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tarpeellisia. Vanhempien osallistaminen ja tietoisuuden lisääminen aiheesta ovat tarpeen, jotta kiusaamiseen puuttuminen tuo toivotun tuloksen ja kiusaaminen loppuu.

- Kiusaamisen ehkäisy on vanhempien ja päiväkodin yhteinen asia.
- Yhteiset rajat muita kiusaavalle lapselle niin kotona kuin päiväkodissa.
- Syyllistäminen ja leimaaminen ei auta, vaan vahingoittaa lasta.
- Kiusaaminen ei johdu yksiselitteisistä syistä, jotka voidaan kotoa käsin poistaa.
- Aina kodit eivät sitoudu samoihin arvoihin, silti varhaiskasvatuksessa täytyy toimia ja pyrkiä auttamaan lasta (niin kiusattua kuin kiusaajaa).
- Miten koti ja päiväkoti yhdessä opettavat lapselle myönteisiä tapoja toimia?
- Miten koti ja päiväkoti yhdessä tukevat kiusatuksi joutunutta lasta ja tukee hänen sosiaalisia taitojaan?

LIITE 2

SIMON KUNNAN VARHAISKASVATUKSEN LIIKUNNAN SUUNNITELMA

KUUKAUSI	MOTORISET PERUSTAITOT	MENETELMÄT IKÄKAUSITTAIN		
		1-2- vuotiaat	3-5- vuotiaat	eskarit
ELOKUU - SYYSKUU	Liikkumistaidot: • kävely • juoksu • loikka • hyppy	• kävely: tukea vasten, erilaisilla alustoilla, portaiden kävely tuettuna, • pallon perässä kulkeminen, tunneleiden läpi konttaaminen, hyppy korokkeelta, • liukumäkeen kiipeäminen ja sieltä alas laskeminen, • liikuntaan liittyvät lorut ja laululeikit.	• kiinniotto/hippaleikit ulkona ja sisällä, • yleisurheilulajit, • tervapata, polttopallo, kuka pelkää, väri, peili, • retket, • naru- ja ruutuhyppely.	• yleisurheilulajit, • tervapata, polttopallo, peili, väri, hippaleikit, kuka pelkää, maa-meri-laiva (eri tavoin liikkuen), • retket, • naru- ja ruutuhyppely, twist-naruhyppely, hyppynaruhyppely, • kuvasuunnistus.
LOKAKUU - MARRASKUU	Käsittelytaidot: • vierittäminen • heittäminen • kiinniottaminen • pomputtaminen	• erilaisten pallojen käsittely, • hernepussit, • laululeikit: esim. "jos sull' lysti on niin palloa heittele".	• heittäminen: renkaiden läpi, koriin, hernepussin heitto, kopittelu, frisbeen heitto, pehmolelun heitto, keilaaminen. Suunnat: yläkautta, alakautta, eteen ja taakse, yhden ja kahden käden heitot, • kiinniotto: erilaiset pallot. Kahdella kädellä maasta vierivä ja ilmasta, • pomputus: lattiaan, seinään, kahdella ja yhdellä kädellä (erikokoisilla palloilla), • pallopelit: esim. sähly, ilmapallot (sanomalehtimailat), lentopallo (ilmapallolla), koripallo, pallohippa, • pallorata: eri pisteitä, joissa käsitellään palloa eri tavoin (vieritetään tunnelista, tuolien alta, penkin päältä jne.), • leikkivarjoleikit,	• pallopelit, • sääntöleikit, • heittotekniikka: ylä- ja alakautta, rinnan päältä sekä yhden ja kahden käden heitot, • heitto ja kiinniotto: erikokoiset, -muotoiset ja –painoiset pallot sekä eri suuntiin: eteen, taakse, sivuille ja ylös, • pallon pompottaminen: alas maahan kahdella kädellä, yhdellä, kiinniottolla ja ilman kiinniottoa, • pallorata, • lisäksi uintiviikko.

			• lumileikit: lumipallon/lumiukon tekeminen, lumipallon heitto (valitaan paikka, minne saa heittää), • erilaisten pallojen käyttö: esim. häntäpallo, pomppupallo, jumppapallo, kengurupallot.	
JOULUKUU	Liikkumistaidot: • kiipeileminen • laukkaaminen • kinkkaaminen	• satujumppa, • mäenlasku.	• satujumppa jouluteemalla, • liikuntaleikit: suutari-räättäli, kurki ja sammakko, kapteeni käskee, • lumileikit: mäenlasku, vuoren valloitus, lumirakentaminen, • ruutuhyppely sisällä, • keppihevoseset, esterata, puolapuut, • toiminnallinen joulukalenteri/aamupiiri.	• liikuntaleikit: suutari-räättäli, kurki ja sammakko, kapteeni käskee, • lumileikit: mäenlasku, vuoren valloitus, lumirakentaminen, • liikuntasalissa: puolapuut, renkaat, • toiminnallinen joulukalenteri/aamupiiri.
TAMMIKUU - MAALISKUU	Tasapainotaidot: • kääntyminen • pysähtyminen • väistyminen • pyörähtäminen • kieriminen • tasapainoilu	• kävelyretket (epätasaisella alustalla kulkeminen), • temppuradat: radat mopoilla • potkuttelupyörillä tai keppihevosilla, tasapainoilu pitkällä penkeillä, kierimistä patjoilla, • kieriminen lumikasoissa alas, pulkalla laskeminen ja mäen kiikkuminen.	• laululeikit: liikutaan musiikin tahtiin ja laitetaan pyydetty kehonosa maahan, • pulkalla ja liukurilla laskeminen, mäen ylös nouseminen, • luistelu: tasapainoilua, kääntyminen, pysähtyminen, väistäminen (erilaiset radat, leikit ja pelit), • hiihto: vuorohiihto ja tasatyöntö, tasapainoilua, aluksi ilman sauvoja, mäenlasku ja nousu.	• luistelu: kääntyminen, pysähtyminen, väistyminen, pyörähtäminen, hyppääminen (erilaiset radat, leikit ja pelit), • hiihto: vuorohiihto, tasatyöntö, luistelualueet, mäenlasku ja nousu suksilla, viestileikit, eri tekniikat, • erilaiset hipat ja pelit, esim. banaanihippa, töpselihippa, vessanpönttöhippa, • viestileikit, • ystävänäpäivänä: rusettiluistelu.
HUHTIKUU - TOUKOKUU	Käsittelytaidot: • työntäminen • lyöminen • potkiminen	• erilaisten pallojen käsittelyä, • potkumopot ja –pyörät, • ilmapalloleikit (myös sanomalehtimailloilla lyömistä), • vasarointilelut ja hiekkaleikit, • lumen kolaaminen.	• pallonkuljetusta. Potkaiseminen kävelyvauhdista paikallaan olevaa palloa, liikkuvaa palloa, juoksuvauidista liikkuvaa palloa, • lumen kolaaminen,	• mailapelit, • pallopelit, • naperopaini.

			• yhdellä ja kahdella kädellä lyöminen (ilmapallo, vaahtomuovipallo, erikokoiset pallot), • pallopelit, • pehmomiekat rajatulla alueella, • naperopaini.	
KESÄKUU - HEINÄKUU	Liikkumis-, tasapaino- ja käsittelytaitojen harjaantuminen.	• vesileikit, • saippuakuplaleikit, • pihaleikit.	• pihaleikit: radat, hipat, ruutuhyppely, hyppynaruhyppely, • pallopelit, • potkupyöräily, mopoilla ja traktoreilla ajaminen, • retket.	• pihaleikit: radat, hipat, ruutuhyppely, hyppynaruhyppely, • pallopelit, • pyöräily, • retket, • kuvasuunnistus (tabletin hyödyntäminen).

Vinkkejä:

- hyödynnetään siirtymä- ja odotustilanteita liikkuen eri tavoin,
- hyödynnetään tabletteja eri keinoin, esim. kuvasuunnistuksessa, koodauksessa,
- liikuntavälineet lasten saatavilla mahdollisuuksien mukaan,
- mahdollistetaan lasten omat ideat.